

O'zbekiston iqtisodiyotini raqamlashtirish sharoitida auditorlik faoliyatida axborot texnologiyalaridan foydalanish masalalari

i.f.n., dotsent Xodjayeva Mo'tabar Xamidullayevna

Xashimova Sevara Sultonxodja qizi - magistr

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada auditorlik tekshiruvi davomida axborot tizimlaridan foydalanish xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Auditorlik topshirig'ini bajarishga avtomatlashtirilgan yondashuvning afzalliklari, birinchi navbatda, auditorning muntazam operatsiyalarini avtomatlashtirish bilan bog'liq bo'lib, shu orqali mehnat xarajatlarini kamaytirish, mexanik xatolarga yo'l qo'ymaslik, audit vaqtini qisqartirish, bajarilgan ish sifatini saqlab qolish hisoblanadi.

Kalit so'zlar: audit jarayonlarini avtomatlashtirish, auditda axborot tizimlari, auditni raqamlashtirish, auditorlik faoliyatida axborot texnologiyalari.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности использования информационных систем при проведении аудита. Преимущества автоматизированного подхода к выполнению аудиторского задания связаны, прежде всего, с автоматизацией рутинных операций аудитора, что позволяет сократить трудозатраты, избежать механических ошибок, сократить время аудита, сохранить качество выполняемой работы.

Ключевые слова: автоматизация аудиторских процессов, информационные системы в аудите, цифровизация аудита, информационные технологии в аудиторской деятельности.

Annotation: This article discusses the features of the use of information systems in the audit. The advantages of an automated approach to the performance of an audit assignment are primarily related to the automation of the auditor's routine operations, which reduces labor costs, avoids mechanical errors, reduces audit time, and maintains the quality of work performed.

Keywords: automation of audit processes, information systems in audit, digitalization of audit, information technology in audit activities.

Iqtisodiy islohotlarning yanada chuqurlashishi sharoitida hamda O'zbekiston Respublikasida bozor iqtisodiyotini jadallashtirish va erkinlashtirishda hamda xususiy tadbirkorlik sektori barqarorligini ta'minlashda audit tizimi muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda auditorlik faoliyati sohasidagi qonunchilik hujjatlarini takomillashtirilishi natijasida, Respublikamizda auditorlik xizmatlari bozorida ijobiy o'zgarishlar ro'y bermoqda. Jumladan, 2022-yil 31 dekabr holatida auditorlik tashkilotlarining soni 2021 yilning 31 dekabriga nisbatan 30 taga (31%) oshib 126 taga, auditorlar soni esa mos ravishda 230 nafarga (35%) oshib 881 nafarga yetdi. Bundan 27 ta mahalliy auditorlik tashkilotlari yirik xalqaro tarmoq va assotsiatsiyalar a'zosi, 4 tasi xalqaro auditorlik kompaniyalarining (Big-4) sho'ba jamiyatlari faoliyat olib bormoqdalar¹.

Hozirgi vaqtda jarayonlarni avtomatlashtirish har bir sohada eng muhim o'rinlardan birini egallaydi. Turli xil faoliyat sohalaridagi ko'plab kompaniyalarning asosiy biznes jarayonlariga sun'iy intellektni joriy etish yo'nalishi faol rivojlanmoqda, "aqlli" robot-maslahatchilar paydo bo'lmoqda, biznesning miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari dinamikasini aniqlash uchun sun'iy neyron tarmoqlarning murakkab modellari va boshqalar yaratilmoqda.

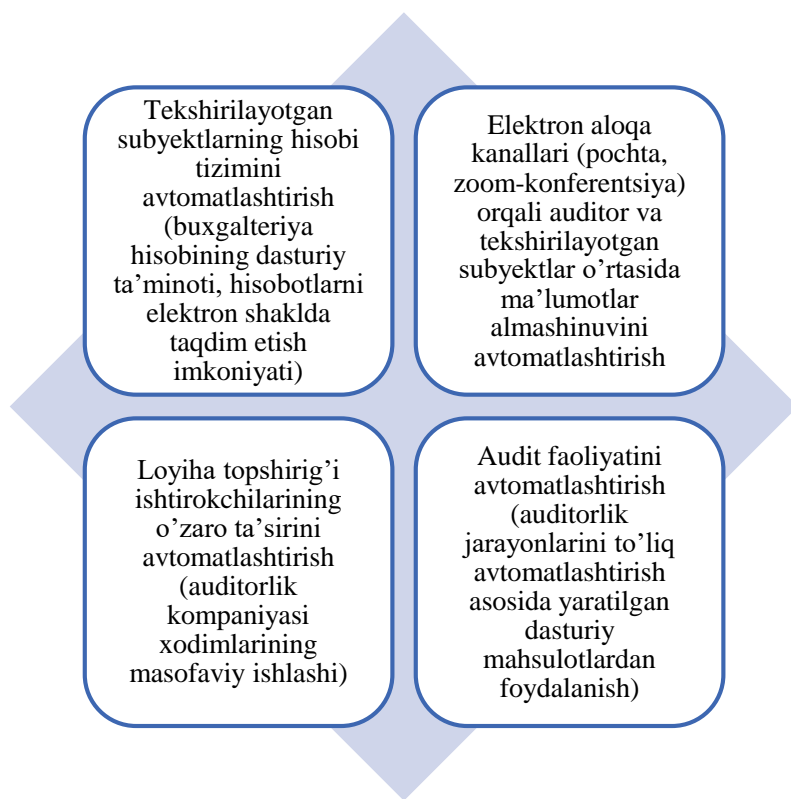
Iqtisodiyotning har bir jabhasi rivojlanayotgan paytda audit ham bir qator o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Albatta, endi kompaniyaning moliyaviy hisobotlarini tekshirishni faqat sun'iy intellektga topshirishning iloji yo'q, ko'p narsa odamlar yelkasida qoladi, chunki audit jarayonini, amalga oshirilgan amallarning tuzilishi va hajmini to'liq rasmiylashtirish mumkin emas. Har bir mijozga nisbatan professional mulohazani shakllantirish zarurati saqlanib qolmoqda. Biroq har yili ishning bir qismini mashinalarga o'tkazishga imkon beradigan yangi axborot texnologiyalari ishlab chiqilib amaliyotga joriy etilmoqda.

Ushbu texnologiyalardan biri moliyaviy hisobotlari tekshirilishi kerak bo'lgan kompaniyalar bilan elektron hujjat aylanishidir. Hozirda katta hajmdagi ma'lumotlarni

¹ www.mf.uz. "Auditorlik faoliyati to'g'risida" Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish bilan auditorlik faoliyati yanada takomillashtirilmoqda. 10.02.2023 yil

saqlash, ularni almashish va qat'iy maxfiylikni saqlash imkonini beruvchi bulutli xizmatlar mavjud. Yirik auditorlik kompaniyalarida bunday xizmatlarni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun mas'ul xodimlar mavjud. Bulutli omborlar ma'lumotlarni uzatishning zamonaviy shifrlash usullari bilan ishonchli himoyalangan, bu faqat ma'lum bir doiradagi odamlarga ma'lumotni ko'rish va u bilan har qanday harakatlarni amalga oshirish imkonini beradi.

Auditorlik tashkilotlari faoliyatiga audit tartib-qoidalarini optimallashtirish imkonini beruvchi axborot texnologiyalari ham joriy etilmoqda. Auditor ishiga avtomatlashtirish jarayonlarini joriy etish 1-rasmdagi yo'nalishlarda keltirilgan texnologik imkoniyatlar bilan ta'minlanadi.

1-rasm. Auditor ishiga avtomatlashtirish jarayonlarini joriy etishning texnologik imkoniyatlari²

1-rasmda ko'rsatilgan auditor ishiga avtomatlashtirish jarayonlarini joriy etishning texnologik imkoniyatlari auditorlik protseduralarini o'tkazish uchun zarur

² Изварина Н.Ю. и другие. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ В ХОДЕ ПРОВЕДЕНИЯ АУДИТА. Economy and Business: Theory and Practice, vol. 7 (89), 2022

bo'lgan ma'lumotlarni olish, almashish va ulardan foydalanishning yuqori tezligini, shu jumladan elektron hujjat aylanishini joriy etish, bulutli saqlashni qo'llash orqali ta'minlaydi. Bundan tashqari, ishda axborot tizimlaridan foydalanish mijoz uchun auditorlik xizmatlari narxining pasayishiga olib keladi. Yagona bulutli axborot tizimini yaratish biznes jarayonlarining turli ishtirokchilari tomonidan foydalanish uchun audit amallarini boshqarish va moslashtirish imkonini beradi³ va MS Excel yordamida ma'lumotlarni olish va tahlil qilish uchun mavjud vositalar katta hajmdagi axborot ma'lumotlarini qayta ishlash va ularni audit topshirig'ining maqsadlariga muvofiq tartiblash imkonini beradi.

Axborotlashtirish auditorlik guruhi ichidagi aloqa uchun alohida ahamiyatga ega. Ish jarayoniga kompyuter texnologiyalarini joriy etish jamoa ichidagi muloqotni tezlashtirishga yordam beradi va shu orqali o'zaro hamkorlik samaradorligini oshiradi. Videokonferensiya aloqa va guruh suhbatlari masofaviy axborot almashishning murakkabligini bartaraf qiladi, loyiha bo'yicha auditorlar guruhiga loyihaga kirishga tayyorgarlik ko'rish jarayonida, rejalashtirish jarayonlarini amalga oshirishda auditorlik tashkiloti hududida jismoniy o'zaro ta'sirlardan deyarli butunlay voz kechishga imkon beradi. Bunday sharoitda audit topshirig'ini bajarish tezligini bir necha baravar oshirish mumkin va kompaniyalarning o'tkazish (tranzaksiya) xarajatlari kamayadi⁴.

Audit, me'yoriy hujjatlar va anketalar bo'limlari bo'yicha ma'lumotlarni tizimlashtirish topshiriq bo'yicha avtomatik ravishda xulosalar yaratish imkonini beradi. Bunday ishning sifatli mazmuni xalqaro audit standartlari paragraflariga, ishchi hujjatlarning shablonlariga havolalar bilan birlashtirilgan ma'lumotnomalar bo'lishi mumkin⁵.

³ Богинская, З.В. Дистанционный аудит в соответствии с международными стандартами аудита / З.В. Богинская, Т.Ю. Гладкова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – №9 (122). – С. 1155-1159.

⁴ Кузнецова, Е.В. Автоматизация аудита как инструмент контроля дистанционной работы аудиторской организации / Е.В. Кузнецова, А.В. Спесивцева // Инновационное развитие экономики: тенденции и перспективы. – 2020. – Т. 1. – С. 264-271.

⁵ Использование информационных технологий в аудите / Н.Ю. Изварина, А.А. Лермонтова, К.Э. Гутник, С.А. Никитин // Экономика и бизнес: теория и практика. – 2022. – №5-2 (87). – С. 23-27.